Adina DRAGOMIRESCU

Principiul morfologic în ortografia limbii române

A.D. – cercetător la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", București, Departamentul de gramatică, asist. univ. la Facultatea de Litere a Universității din București, Departamentul de Lingvistică. Doctor în filologie din 2009. Cărți: *Ergativitatea. Tipologie, sintaxă, semantică*, 2010; *Morfosintaxa limbii române*, 2010 (în colab.); *Gramatica de bază a limbii române* (în colab.); *Ești COOL și dacă vorbești corect*, 2010 (în colab.); *101 greșeli de lexic și de semantică. Cuvinte și sensuri în mișcare*, 2011 (cu Alexandru Nicolae).

După ce am prezentat, în primele două articole, principiile fonologic (fundamental) și tradițional-istoric, continuăm, în acest număr, cu cel morfologic. Ca și în celelalte cazuri, punctul de pornire îl reprezintă studii mai vechi – Hristea (1981), la care se adaugă, în special pentru acest principiu, Avram (1954) –, aduse la zi în concordanță cu instrumentele normative în vigoare, descrise în primul articol.

1. *Ce este principiul morfologic?*

Principiul morfologic are în vedere respectarea, în scriere, a elementelor constitutive ale cuvântului și a categoriei morfologice (Avram 1954: 55), redarea în scris a eventualelor alternanțe din flexiune (apărute în urma atașării desinențelor și a sufixelor gramaticale) și/sau din derivare (apărute în urma atașării sufixelor lexicale), precum și scrierea cuvintelor compuse și despărțirea la capăt de rând după structură (DIN: 587). Între avantajele aplicării acestui principiu, se pot menționa eliminarea unora dintre inconsecvențele vechii ortografii, precum și posibilitatea recunoașterii cu mai mare ușurință a unităților morfologice – rădăcină, sufixe, desinențe – (Avram 1954: 55, Hristea 1981: 104).

2. *Aplicarea principiului morfologic*

Principiul morfologic se aplică în cazuri variate. În continuare, le vom prezenta numai pe unele dintre acestea, insistând asupra situațiilor în care se greșește cel mai mult. Asupra altora (de exemplu, asupra scrierii cuvintelor compuse) vom reveni în

BDD-A20715 © 2012 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 01:10:26 UTC)

articolele viitoare. Despărțirea în silabe la capăt de rând nu va fi prezentată aici; cei interesați pot consulta DOOM[2] și DIN.

• *Ușă,* nu *ușe*

Deși în zona de sud a teritoriului daco-român *ș* și *j* se rostesc moale, adică sunt urmate de vocale palatale (mai ales de *e,* dar și de *i*), ca urmare a faptului că, după celelalte consoane, desinența de feminin singular nominativ-acuzativ este, în cele mai multe cazuri, *ă,* corelarea ortografiei (și, implicit, a pronunțării) cu morfologia a impus regula ca și după *ș* și *j* desinența să fie *ă.* Așadar, trebuie să scriem și să rostim, la singular: *avalanșă* (nu *avalanșe*), *broșă* (nu *broșe*), *cămașă* (nu *cămașe*), *cățelușă* (nu *cățelușe*), *mătușă* (nu *mătușe*), *nașă* (nu *nașe*), *ușă* (nu *ușe*); *drăgălașă* (nu *drăgălașe*), *leneșă* (nu *leneșe*), *uriașă* (nu *uriașe*); *cârjă* (nu *cârje*), *coajă* (nu *coaje*), *grijă* (nu *grije*), *lojă* (nu *loje*), *plajă* (nu *plaje*), *tijă* (nu *tije*) etc. Această regulă are avantajul suplimentar al eliminării omonimiei feminin singular=plural; rostirile regionale, greșite din punctul de vedere al limbii române literare actuale, ale formelor de feminin singular din lista de mai sus corespund, de fapt, pluralului; prin acceptarea desinenței *ă* la feminin singular se păstrează o distincție morfologică evidentă între singular și plural (*ă/e,* ca în *casă-case, masă-mese* etc.). Vezi Avram (1954: 56), Hristea (1981: 105), DIN: 95, Nedelcu (2012).

• *(El) îngroașă,* nu *(el) îngroașe*

Același tip de raționament stă la baza impunerii formelor verbale de indicativ prezent *îngroașă, îngrașă,* în locul celor regional sudice *îngroașe, îngrașe* pentru verbele al căror radical se termină în *ș* sau *j.* Modelul este cel al verbelor cu radical terminat în alte consoane (*ascultă, leagă, toarnă*). Și în acest caz, alegerea formei în *ă* pentru indicativ prezent a eliminat omonimia cu prezentul conjunctiv (*să îngroașe, să îngrașe*) și a făcut posibilă păstrarea, și în paradigma acestor verbe, a diferenței morfologice dintre indicativ prezent și conjunctiv prezent (ca în *ascultă / să asculte, leagă / să lege, toarnă / să toarne* etc.). Vezi Avram (1954: 56), Hristea (1981: 105).

• *Greșeală,* nu *greșală*

Cuvântul *greșeală* ilustrează același tip de context fonetic ca în exemplele discutate mai sus: radicalul se termină în *ș.* Rostirea cu *e(a)* ar putea să pară regională, incorectă pentru limba literară, iar vorbitorii ar putea fi înclinați să prefere rostirea cu *a,* ca o formă de hipercorectitudine (evitare a unei false greșeli). Forma reală a sufixului lexical este *-eală,* nu *-ală,* ca în: *cârpeală, îmbulzeală, oblojeală, prosteală, tânjeală* etc. și, conform principiului morfologic, rămâne neschimbată, indiferent de consoana finală a radicalului căruia i se atașează.

Aceeași regulă funcționează și pentru alte sufixe: *-eață* (*roșeață,* ca *albeață,* nu *roșață*), *-ean* (*maramureșean, someșean, clujean,* ca *brașovean, moldovean,* nu *maramureșan, someșan, clujan*). Vezi Avram (1954: 56), Hristea (1981: 105), ÎOOP: 16, DIN: 388, DOOM[2]: XLVI.

BDD-A20715 © 2012 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 01:10:26 UTC)

• *Vasluian,* nu *vasluean*

Continuând discuţia de mai sus despre sufixul *-ean,* trebuie să adăugăm că aceeaşi regulă care ne spune că acesta are, de obicei, forma *-ean* după radical consonantic ne spune şi că, după radical vocalic, are forma *-ĭan,* cu *i* semivocalic, care intră în componenţa diftongului *-ĭa-* (*buzoian, vasluian,* nu *bozoean, vasluean*); regula pentru radicalul consonantic nu mai funcţionează însă în cuvinte ca: *argentinian, bolivian, irakian, israelian,* în care sufixul nu este *-ean,* ci *-ian,* cu *i* vocalic. Vezi ÎOOP: 16, DIN: 276, 388.

• *Înfăţişează,* nu *înfăţişază*

Gruparea formată din sufixul gramatical de indicativ prezent şi desinenţa de persoana a III-a, pentru verbele de conjugarea I, trebuie să aibă o formă unică, *-ează*, indiferent de consoana finală a radicalului (care poate fi *ş* sau *j*). Astfel se explică de ce trebuie să scriem şi să spunem *înfăţişează, aranjează,* ca în *lucrează,* şi nu *înfăţişază, aranjază.* În acelaşi spirit, la conjunctiv, formele corecte sunt *să sfârşească, să îngrijească* (ca *să povestească*), şi nu *să sfârşască, să îngrijască.* Vezi Avram (1954: 56), DOOM^2: XLV.

• *Aşază,* nu *aşează*

Forma de indicativ prezent, persoana a III-a, a verbului *a aşeza* este scrisă frecvent în mod greşit, *aşează,* în loc de *aşază.* Forma *aşază* este chiar simţită ca fiind nefirească de unii vorbitori: de ce trebuie să scriem *înfăţişează,* dar *aşază?* Răspunsul nu e simplu, dar este logic. Chiar dacă verbele *a aşeza* şi *a înfăţişa* aparţin, ambele, conjugării I, numai *a înfăţişa* are sufix de prezent (*-ez,* cu variantele sale poziţionale):

eu înfăţiş-ez (ca *eu lucr-ez*)
el înfăţiş-ează (ca *el lucr-ează*).

Verbul *a aşeza* nu se conjugă cu sufixul de prezent *-ez;* întâmplător, segmentul *-ez* face parte din radicalul acestui verb:

eu aşez-Ø (ca *eu cânt-Ø*)
tu aşez-i (ca *tu cânţ-i*)
el aşaz-ă (ca *el cânt-ă*).

Aşadar, în cazul verbului *a înfăţişa,* apare o alternanţă fonetică în interiorul sufixului (*e(z) – ea(z)*), pe când în cazul verbului *a aşeza,* apare un alt tip de alternanţă, în radical (*e/a*), ca în *eu deşert – el deşartă, eu şed – el şade* (învechit). Vezi Avram (1954: 55-56), DOOM^2: XLV, Nedelcu (2012).

• *Înşală,* nu *înşeală*

Acelaşi tip de explicaţie funcţionează şi pentru forma *înşală.* La indicativ prezent, în radicalul verbului *a înşela* apare, ca şi în cazul verbelor de mai sus, alternanţa *e/a:*

BDD-A20715 © 2012 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 01:10:26 UTC)

eu înșel-Ø

tu înșel-i

el înșal-ă.

Vezi Avram (1954: 55-56), DOOM^2: XLV.

• *Creează,* nu *crează*

Numai o segmentare morfologică adecvată ne poate ajuta să scriem corect formele de prezent ale verbelor *a crea* și *a agrea.* Acestea se conjugă după modelul verbului *a lucra,* deci au la prezent sufixul *-ez,* care se atașează la radicalul *cre-,* respectiv *agre-*. Faptul că radicalul acestor verbe se termină în *-e,* iar sufixul începe tot cu *-e* creează probleme de scriere, pe care comparația sistematică cu alte verbe care se conjugă după același model, de exemplu, *a lucra,* le poate elimina.

eu lucr-ez	→	*eu cre-ez*	*agre-ez*
tu lucr-ezi	→	*tu cre-ezi*	*agre-ezi*
el lucr-ează	→	*el cre-ează*	*agre-ează.*

Vezi Avram (1954: 55), Hristea (1981: 105), DIN: 272, Nedelcu (2012).

• *El suferă,* nu *el sufere*

Așa cum am văzut mai sus (pentru formele *îngroașă, îngrașă*), necesitatea morfologică de a diferenția indicativul prezent de conjunctiv (la persoana a III-a) poate fi importantă pentru alegerea formei grafice corecte. Până în secolul al XIX-lea, verbe ca *a acoperi, a descoperi, a suferi* etc. aveau forme flexionare oscilante:

eu acoper / acopăr, descoper / descopăr, sufer / sufăr

el acopere / acoperă, descopere / descoperă, sufere / suferă.

Alegerea desinenței *ă* pentru indicativ prezent, persoana a III-a, s-a făcut, ca și în alte situații, din necesitatea diferențierii de conjunctiv, care are desinența *e* (*să acopere, să descopere, să sufere*). În concordanță cu forma aleasă pentru persoana a III-a a fost regularizată și forma de persoana I (*eu acopăr, descopăr, sufăr* corespund formelor *el acoperă, descoperă, suferă,* ca în *eu număr, zbor, el numără, zboară* etc.). Vezi Avram (1954: 55), Hristea (1981: 105), ÎOOP: 27.

• *Gogoșărie,* nu *gogoșerie*

Cunoașterea structurii morfologice / derivaționale a cuvintelor ne poate ajuta să identificăm forma corectă. Sufixele *-ărie* și *-erie* se confundă de multe ori în scris și în pronunțare. Ceea ce trebuie să știm pentru a nu le confunda este că sufixul *-ărie* este legat de *-ar,* iar *-erie,* fie este legat de *-er,* fie apare independent*:*

berar – berărie	*frizer – frizerie*
birjar – birjărie	*tapițer – tapițerie*

BDD-A20715 © 2012 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 01:10:26 UTC)

gogoșar – gosoșărie *loterie*
mănușar – mănușărie

Vezi Avram (1954: 56), Hristea (1981: 106), ÎOOP: 30, DOOM^2: XLVI.

• *Gheață,* nu *ghiață*

Faptul că *ea* și *ia* nu se disting în pronunțare generează adesea probleme de scriere. Regula generală spune că după *ch, gh* trebuie să scriem *ea* când gruparea alternează cu *e,* în alte forme ale aceluiași cuvânt, și *ia,* când nu alternează cu *e:*

*agh**ea**smă* (*agh**e**smui*) *ch**ia**r*
*bloch**ea**ză* (*bloch**e**z*) *ch**ia**sm*
*ch**ea**g* (*înch**e**ga*) *gh**ia**ur*
*ch**ea**mă* (*ch**e**m*)
*ch**ea**mă* (*ch**e**ma*)
*gh**ea**ră* (*gh**e**ruță*)
*gh**ea**tă* (*gh**e**te*)
*gh**ea**ță* (*gh**e**țuri*)
*înch**ea**gă* (*înch**e**ga*)
*tinich**ea*** (*tinich**e**le*)
*vegh**ea**ză* (*vegh**e**z*)

Vezi Avram (1954: 55), (Hristea 1981: 105), ÎOOP: 16, DIN: 273.

Avram (1954: 55) observă că aceeași regulă e valabilă în ceea ce privește sufixele gramaticale verbale *-ez* și *-esc,* care respectă alternanțele *-ez / -ează* (*efectuez – efectuează*), *-iez / -iază* (*deraiez / deraiază*), *-esc / -ească* (*întineresc / întinerească*), *-iesc / -iască* (*alcătuiesc / alcătuiască*).

• *Aceeași fată,* nu *aceiași fată*

Identitatea sonoră a demonstrativului de identitate de feminin singular cu cel de masculin plural este rezolvată prin scrierea lor diferită: *aceeași fată,* dar *aceiași oameni.* Prin urmare, în cazul formei feminine, există o discordanță între scriere și rostire: deși scriem *ea,* rostim *ia.*

• Substantive compuse

Principiul morfologic are un rol important și în scrierea cuvintelor compuse, mai ales a substantivelor.

– Se scriu într-un cuvânt substantivele ale căror părți componente și-au pierdut individualitatea morfologică și au flexiune și articol hotărât numai pe ultimul component:

BDD-A20715 © 2012 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 01:10:26 UTC)

bunăstare – bunăstării
bunăvoință – bunăvoinței
untdelemn – untdelemnului.

– Se scriu cu cratimă substantivele compuse care au unitate semantică mai redusă decât cele scrise legat și în care părțile componente își păstrează încă individualitatea morfologică, astfel încât primul component *poate* primi mărci de flexiune și articol hotărât:

drum-de-fier – drumului-de-fier
floarea-soarelui – florii-soarelui
bună-credință – bunei-credințe
bun-gust – bunului-gust
bun-simț – bunului-simț
prim-ministru – prim-ministrului
prim-plan – prim-planului
cal-putere – calul-putere

Vezi Avram (1954: 56), Hristea (1981: 106), DOOM²: LXIX-LXXI, Nedelcu (2012).

Bibliografie și sigle

1. Mioara Avram, *Principii gramaticale în ortografie,* în *Limba română,* III, nr. 1, 1954, p. 45-50, republicat în *Probleme ale exprimării corecte,* Editura Academiei, București, 1987, p. 55-59.
2. DIN – Ioana Vintilă Rădulescu, *Dicționar normativ al limbii române ortografic, ortoepic, morfologic și practic*, Editura Corint, București, 2009.
3. DOOM² – *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române,* ediția a II-a, revăzută și adăugită, coord. Ioana Vintilă-Rădulescu, Univers Enciclopedic, București, 2005.
4. Theodor Hristea, *Principiile ortografiei românești actuale*, în: Th. Hristea (coord.), *Sinteze de limba română,* ediția a doua, revăzută și mult îmbogățită, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981, p. 99–109.
5. ÎOOP⁵ – Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație,* ediția a V-a, Univers Enciclopedic, București, 1995.
6. Isabela Nedelcu, *101 greșeli gramaticale,* Humanitas, București, 2012.
7. Camelia Stan, *Ortografia și ortoepia (secolele al XIX-lea – al. XX-lea),* în: Gh. Chivu (coord.), *Tratatul de istorie a limbii române,* vol. III, 2011, ms.

BDD-A20715 © 2012 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-28 01:10:26 UTC)